SUB | NIEDERSÄCHSISCHE STAATS- UND UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK GÖTTINGEN

## Werk

**Titel:** Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

**Jahr:** 1750

**Kollektion:** Zoologica

**Werk Id:** PPN369547365

**PURL:** http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369547365|LOG_0066

**OPAC:** http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365

## Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.
Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.
Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

## Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

*Tsjeru tardavel Hort. Malab. part.* 10. *fig.* 94. deſcriptum quodammodo convenit cum hac *Moretiana*, ſed in iſto horto nulli ejus notantur fructus. Ipſi autem virtutes tribuuntur, quod folia in Canja ſeu Oryzæ aqua contrita & inlinita curent ictus veſparum & bomborum.

*Tabula Vigeſima tertia*

Ad Figuram primam *Moretianam* exhibet.

Figura ſecunda *Eſulam* exhibet *eſculentam Cap* 40. deſcriptam, quæ convenire videtur cum illo, qui Tithymalus Zeylanicus Botryoides, cauliculis villoſis. *Theſ. Zeyl. pag.* 223. *Tab.* 104. dicitur, ac licet figuræ non quadrent, hic tamen pertinet, diverſo forte natalis loco varians, vel ejus varietas habenda &c.

Tsjeru tardavel *in* hort. Malab. part. 10. fig. 94. *beſchreeven, heeft eenige gelykeniſſe met deeze Moretiaan, dog in de Hortus zyn geene vrugten daar van bekent. Hem werden de kragten toegeſchreeven, dat de bladeren in Canja of ryſtwater gevreeven en op geſmeerd, geneezen de ſteeken van Weſpen en Hommelen.*

*De drie en Twintigſte Plaat*

Vertoont in de eerſte Figuur de *Morete-plant.*

De tweede Figuur wyſt aan de *eetbare Eſula* ofte *Melk-plant*; in het 40. *Hoofdſtuk* beſchreeven, welke ſchynt overeen te komen met die geene, welke de Ceylonſche, getroſte Tithymalus met ruige ſteeltjes genaamt wert in de *Theſ. Zeyl. pag.* 223. *Tab.* 109, en ſchoon de Figuren niet veel accordeeren, hier egter toe behoort, mogelyk door de verſcheide geboorte plaats verſchillende, of daar van een verandering zynde &c.

## CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

### *Olus Caprinum.*

Hæc quoque adfinis eſt prioribus, caulem emittens binos cum dimidio pedes altum, ac ſimplicem, inque raros ramos diſtinctum. Folia optime conveniunt cum illis præcedentis Bungi, ſed longiora ſunt, glabra, & flacciddiſſima, mox emarcida, quum exſtirpetur hæc planta. Flos etiam cum illo Bungi feminæ convenit, ſed longior eſt & craſſior, coloris læte cœrulei, aliquando etiam albicantis. Fructus ſunt virides nodi inſtar tenerorum Capſici fructuum nigricantium, dehiſcunt autem inſtar priorum. Radix vilis eſt, alba, & diſperſa.

*Nomen.* Latine *Olus caprinum*; Malaice *Sajor cambing.*

*Locus.* Potiſſimum amat creſcere ſub Calappis, aliiſque in umbroſis locis, humidis nempe ſub fruticulis & gramine.

*Uſus.* Capræ hanc amant depaſcere herbam, unde ſuum obtinuit nomen, ſic quoque olus eſt bonum hominibus, præſertim in ſilvis & exercitu, ubi quondam noſtri milites nomen ipſi dederunt oleris Caprini.

N. B. Huic capiti nulla adjecta fuit icon.

## NEGEN EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

### *Het Geite-moes.*

N*og al hangt dit aan de maagſchap van de voorgaande, het ſchiet op derdehalve voet hoog, met eene enkelde ſteel, in weinige takken verdeeld. De bladeren gelyken beſt na 't voorgaande Bungum 't wyfken, dog zy zyn langer, glad, en zeer ſlap, ſtaan ſlenzende, als men 't kruid uittrekt. De bloemen gelyken ook na Bungum het wyfken, dog langer en dikker van hals, ligtblaauw, en zomtyts witagtig. De vrugten zyn groene knoppen, als jonge Ritsjes, die zwartagtig werden, en open berſten, gelyk het voorige. De wortel is gering, wit, en verſpreid.*

Naam. *In het Latyn* Olus caprinum, *in 't Maleits* Sajor cambing.

Plaats. *Het waſt liefſt onder Calappus-boomen, en andere ſchaduwagtige plaatzen, daar 't wat vogtig is, onder lage ruigten en gras.*

Gebruik. *De Bokken weiden dit kruid geern af, waar van het den naame heeft, zoo is 't ook een goet kook Sajor voor menſchen, inzonderheid als men in 't boſch is, en in 't leger, daar eertyds onze Soldaten het den naam van bokken Sajor gegeeven hebben.*

N. B. By dit Hoofdſtuk is geen Figuur van de plant geweeſt.

## CAPUT QUADRAGESIMUM.

### *Eſula eſculenta. Daun bidji catjang.*

Hæc peregrina ſeu exotica Eſulæ ſpecies eſt, neutiquam noxia, caulem emittens ſimplicem, in nullos vel raros laterales ramos diſtinctum, rotundum & rugoſum, plerumque pedem altum, ſi vero inter alias creſcat herbas, trium pedum altitudinem obtinet.

Folia bina ſibi ſunt oppoſita, aliquando cruciata, plerumque tamen binos formant ordines usque ad ſummum, illis Menthæ ſimilia, craſſiuſcula, ad oras obtuſe ſerrata, ab utraque parte rugoſa & piloſa, paucis obliquis coſtis pertexta, binos pollices longa, digitum lata, obſcure virentia, ſuperne parum rubentia, ſaporis oleracei, cum levi adſtrictione & aciditate, non tamen ingrata. Quum abrumpuntur, paucum exſtillat album, ſpiſſumque lac, non acre. Ex una folii ala brevis excreſcit petiolus, umbellam ſuſtinens, ex multis virentibus & rugoſis capitulis compoſitam, magnitudine ſeminis Sinapios, quæ aliquando aliquid rubri gerunt.

Hi flores cum umbella optime referunt flores *Tithymali helioſcopii*, excepto quod granula ſint minora & rugoſiora, ſimilis umbella in ſubſequenti conſpicitur folio, ſed ſemper in oppoſito, ac ſic alternatim. In iſtis capitulis ruffum quoddam detegitur ſemen. Radix tenuis eſt, ſed dura, & ample extenſa.

*Nomen.*

## VEERTIGSTE HOOFDSTUK.

### *De eetbaare Eſula.*

D*it is een vreemde zoorte van* Eſula, *dog ganſch niet ſchadelyk, het ſchiet met een enkelen ſteel op, in geene of weinige zydetakken verdeelt, rond en ruig, in 't gemeen een voet hoog, maar tuſſchen andere kruiden opſchietende, wert het drie voeten hoog.*

*De bladeren ſtaan twee en twee tegens malkander, zomtyds in 't kruis, dog meeſt twee rygen uitmakende tot boven toe, die van Mentha gelyk, dikagtig, aan de kanten donker gezaagt, ter weerzyden ruig en hairig, met weinige ſchuinze ribben, twee duimen lang, een vinger breed, doods-groen, aan de bovenſte zyde met wat roods gemengt, van ſmaak moeskruidagtig, met een kleine adſtrictie en zuurte, dog niet onaangenaam in 't eeten. Als men ze afbreekt, loopt 'er een weinig witte en dikke melk uit, zonder eenige ſcherpte, uit den ſchoot van 't eene blad komt een kort ſteeltje voort, dragende een kleine dolle van veele vuil-groene en ruige knopjes gemaakt, in de grootte van Moſtaartzaat, daar men zomtyds wat roods op ziet.*

*Dit bloeizel, en de dolle gelyken zeer wel het bloeizel van* Tithymalus helioscopius, *behalven dat het kleinder van korrel, en ruiger is, diergelyke dolle ſtaat ook aan 't volgende blad, dog altyd aan de tegen overſtaande zyde, en zoo voorts met beurten. In de voornoemde knopjes vint men eenig ros zaad. De wortel is dun, dog hart, en wyd verſpreid.*

Naam.